

Catharinus Monkel (Oudega, 1936) is de allerlaatste houtsnippenvanger van Nederland. Zijn traditionele flouw staat in het Rijsterbos in Gaasterland. En net als ook de wilsterflappers, de ganzenflappers en de kooikers, vangt deze traditionele vogelvanger niet meer voor de poelier, maar voor de wetenschap. Nog wel...

De laatste ma

Als je niet beter weet, zou je denken dat op die open plek in het Rijsterbos de resten staan van een rugbydoel. Twee kaarsrechte houten palen, elk tien meter hoog. Het veldje ervoor en erachter is opvallend kaal en vlak gemaakt. Alleen in de herfst wordt het echte doel duidelijk. Dan hangt Catharinus Monkel uit Warns zijn handgeknoopte net tussen de palen, of 'stengen' in het oud-Hollandse jargon van de snippenflouwers. Het net is ook tien meter hoog en niet minder dan vijfentwintig meter lang. "Daar ben je wel even mee bezig hoor, met het breien van zo'n groot net", lacht Monkel. "Twee winters lang heb ik 's avonds thuis op de bank zitten knopen." In de maanden oktober, november en december ligt het net op de grond, tussen de stengen. Als Monkel en zijn maat, Fokke Tuinstra een half uur voor zonsopkomst aankomen halen ze het voorzichtig los van de bevroren bodem. "Dat gaat gelukkig een stuk makkelijker nu hier vooral mos groeit. Vroeger stonden hier ook veel heidestruikjes, en daar kon het lelijk in verstrikt raken. Maar It Fryske Gea, de eigenaar van dit bos, houdt dit open stuk van dertig bij honderd meter nu mooi kaal voor de houtsnippenvangst." Als het net los is, en van de meeste bladeren ontdaan, trekt Monkel het aan een dubbel touw omhoog, strak tussen de palen. Het wachten kan beginnen. Wachten op een houtsnip die over de boomtoppen de open plek komt binnen-vallen.

Monkel is gepensioneerd schilder. Het vangen van diverse vogels, altijd op traditionele manieren, is voor hem nooit anders geweest dan hobby. Waar het de houtsnippen betreft kan dat ook niet anders. De snippenvangst voor broodwinning werd immers al in 1924, met de toenmalige herziening van de jachtwet verboden. Maar ook de traditionele goudplevierenvangst – het wilsterflappen, tot in de jaren zeventig nog toegestaan als jachtmethode – is voor Monkel nooit anders geweest dan een hobby in dienst van de wetenschap. "Ik kan het werk aan de flouw mooi combineren met het flappen", stelt hij tevreden vast. "In de ochtend, even voor zonsopkomst moet je naast de paal staan. Dan heb je hooguit een half uur om een snip te vangen. Daarna wordt het te licht en zien de vogels het net staan. Zeker als ook nog alle bladeren van de bomen zijn, kun je het dan verder wel vergeten. Daarna ga ik meestal het veld in om wilsters of ganzen te flappen, of we gaan naar de Mokkebank, ons ringstation hier vlakbij."

Terwijl Monkel en Tuinstra honderd uit vertellen, zigzagt even na half acht de eerste houtsnip hoog over het net. "Nee, het maakt niet uit dat we hier staan te kletsen", bezuuert Monkel. "Die vogels kunnen verschrikkelijk goed zien en waarschijnlijk ook wel horen, maar in al die jaren heb ik nooit gemerkt dat ze zich laten verstoren door mensen naast de palen. Ik heb ze wel hier vlak voor mijn voeten in het net gehad. De vogels komen in de vroege ochtend van hun foerageerplaatsen rond Rijs naar het bos. Een ander deel zijn trekvogels die na hun nachtelijke trek invallen voor een rustplaats in dit uitgestrekte bos". Monkel hoopt er op dat ze na de eerste bomenrij, bij zijn open plek naar beneden vliegen en dan het net raken. "Als ik ze pas opmerk op het moment dat ze tegen mijn net aanvliegen, dan ben ik te laat. Dan zijn ze alweer vertrokken voor ik de flouw heb laten vallen. Ik moet de touwen als de weerlicht loslaten als ze er nog een halve meter vóór vliegen. Alleen dan raken ze verstrikt in de vallende plooiën."

Freelance wetenschapsjournalist Rob Buiter baggert voor SOVON door de klei. Rob is ondermeer verslaggever voor Vara's Vroege Vogels en schrijft ook voor bladen als Trouw, Intermediair en Vogelnieuws. 'Noem me gerust vogelaar. Maar vogelkenner, dat durf ik – zeker in een blad van SOVON – niet te beweren. Ik rij vooral graag nieuwsgierig mee op de bagagedrager van de echte cracks', zegt hij. In 'IN DE KLEI' doet Rob verslag van zijn ontmoetingen in het veld.

n aan de flouw

Monkel heeft het vak van 'snippenflouwer' drie decennia geleden geleerd van Han Westhof. Die leerde het op zijn beurt weer van Gosse van de Wal, de opzichter van het Rijsterbos, die het vak halverwege de jaren zestig nieuw leven had ingeblazen, na het verbod uit 1924. Monkel doet vrij laconiek over de kneepjes van 'het vak'. "Als je de juiste materialen hebt komt het vooral op de goede timing aan. Het is heel simpel: als je de flouw niet op het juiste moment laat vallen, vang je nooit wat. Ik vang de laatste jaren ongeveer dertig, veertig houtsnippen per seizoen, en dan alleen in de ochtend.

Vroeger werd er ook in de avondschemer wel gevangen. Ik heb dat in de beginjaren ook wel geprobeerd, maar nooit één snip te pakken gekregen. Van de vogels die ik hier heb geringd heb ik verschillende terugmeldingen gekregen, meestal van geschoten vogels. Twaalf vogels zijn in Frankrijk terug gevonden, drie in Ierland, twee in Groot-Brittannië en één diep in Rusland. De snelste terugmelding kwam uit Engeland. Daar werd een snip geschoten vier dagen nadat ik hem had geringd. Ook de 'oudste' komt uit Engeland. Die heeft meer dan zeven jaar met een ring van mij rondgevozen. Het mooiste zou zijn om een door mij geringde vogel weer terug te vangen, maar dat is me nog nooit gelukt."

Of de tweede en de derde snip die we vliegen een ring hebben zullen we nooit weten; ook die vliegen hoog over het net. Ze laten nog wel even de kenmerkende hoge roep horen. "Het moet nu snel gebeuren", zegt Monkel, "want het wordt al behoorlijk licht."

Cultureel erfgoed

Zo laconiek als Monkel doet over zijn vak-kennis, zo serieus wordt het genomen door Désiré Karelse en Dick Jonkers. Beide mannen staan roerloos te kijken hoe Monkel met de touwen in de aanslag de lucht boven de bosrand in de gaten houdt. Karelse heeft zelf de nodige ervaring opgedaan met vogelvangst in eendenkooien. Als vanzelf praat hij dan ook fluisterend. "In een eendenkooi vang je alleen wat als het dood en doodstil is. Het verbaast mij ook dat Catharinus hier gewoon staat te kletsen. Maar ja, hij vangt iedere herfst wel de nodige snippen, dus wie ben ik dan ..." Jonkers en Karelse nemen alle details van het werk goed in zich op, tot de diameter van de gebruikte palen aan toe. "We willen zien of we op korte termijn nog een tweede snippenflouw ergens in Nederland kunnen opstellen", zegt Karelse, "bijvoorbeeld ergens op de Utrechtse Heuvelrug. Ik hoop natuurlijk dat Catharinus hier nog jaren mee door kan gaan. Maar als hij er mee stopt, dan is het ook gedaan met de snippenflouwers in Nederland. Als er geen opvolger komt, dan is er niemand meer die dit vak kan doorgeven. Catharinus doet er nu wel – typisch Fries – nuchter over, maar denk erom dat het een vak is", zegt Karelse. Het blijkt vooral het cultureel erfgoed te zijn waar de mannen zich sterk voor willen maken. Jonkers: "Als het niet met de flouw is, dan worden de houtsnippen ook wel op een andere manier gevangen, bijvoorbeeld met mistnetten op de ringstations in de duinen. Maar deze traditionele manier van vogelvangst hoort bij ons erfgoed. Als dat weg is, is het ook echt weg. En als je niet uitkijkt is er straks niemand meer die nog weet hoe je dat ambacht nieuw leven in zou moeten blazen."

Jonkers en Karelse stelden, samen met dierenarts Sjeng Lumeij onlangs een boek* samen over alle mogelijke traditionele manieren van vogelvangst; van eendenkooien en ganzenflappers tot de laatste snippenflouw van Monkel aan toe. "Die snippen worden dus nog wel gevangen als de traditie verdwijnt", zegt Jonkers, "maar bij de ganzenflappers ligt dat al moeilijker. Het clubje flappers dat nu nog actief is levert een substantiële bijdrage aan het onderzoek, bijvoorbeeld rond de verspreiding van vogelgriep. Die flappers krijgen een klein beetje financiële ondersteuning met geld uit specifieke onderzoeksprojecten. Maar als dat onderzoek stopt en er daarnaast geen jong bloed bij de flappers komt, verdwijnt ook dát ambacht."

Een klein half uur nadat Monkel zijn flouw tussen de stengen heeft getrokken laat hij het weer zakken; niet 'als de weerlicht', maar heel rustig, zodat het netjes als een lange worst tussen de palen in het mos belandt. In het opschrijfboekje noteert hij 3 in de kolom gezien, 0 in de kolom gevangen en ook 0 in de kolom 'wel tegen het net gevlogen, maar niet gevangen'. Bladerend door zijn boekje stelt Monkel tevreden vast dat die laatste kolom 'gevangen' is nu al bijna een week leeg. De piek hebben we echt al gehad dit jaar. In oktober, als de herfstvakantie weer voorbij is en er niet zo veel mensen meer in het bos zijn, dan beginnen we weer opnieuw. De voorjaarstrek, daar heb ik niet veel aan. Dan gaan de snippen met veel te veel haast door naar de broedgebieden. Dan komen ze niet halverwege de rit een paar dagen opvetten in het Rijsterbos."

Rob Buiter

* 'Beter één vogel in de hand', door J.T. Lumeij, D.A. Jonkers en J.J.H.G.D. Karelse (Red.) is uitgegeven bij de KNNV.

